

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Wydział Nauk Historycznych, Instytut Archeologii

mgr Małgorzata Danuta Zaremba

Technologia produkcji ptolemejskich mis fajansowych ze stanowiska Tell Atrib w Egipcie na podstawie badań archeologicznych i archeometrycznych

Słowa kluczowe: dawne technologie, archeometria, Athribis, Egipt, Okres Ptolemejski

Streszczenie

Tradycja wytwarzania wyrobów fajansowych w starożytnym Egipcie sięga czasów Predynastycznych. Surowce używane do ich produkcji oraz pomysłowość i umiejętności rzemieślników zajmujących się tym materiałem sprawiły, że ostateczny wyrób posiadał właściwości i walory estetyczne znacznie wyższe aniżeli tradycyjna ceramika. Dlatego też w literaturze, egipski fajans określa się mianem pierwszej w dziejach ludzkości ceramiki *high-technology*. Choć przedmioty fajansowe z okresu Grecko-Rzymskiego wywodzą się z sięgającej blisko 4 tys. lat tradycji, to zarówno typologicznie jak i technologicznie różnią się od wyrobów ze wcześniejszych epok. Pomimo prowadzonych od wielu lat badań, w tym licznych eksperymentów, do tej pory nie udało się odtworzyć technologii produkcji egipskiego fajansu.

W trakcie prac wykopaliskowych na stanowisku Tell Atrib w latach 1985-1995 odkryto fragment rozległej dzielnicy warsztatowej z Okresu Ptolemejskiego z niezakłóconą sekwencją warstw. Wśród znalezionych tam zabytków znajdowały się przedmioty wykonane z fajansu. Fragmenty mis pochodzące z dobrze datowanych kontekstów stratygraficznych obejmujących okres blisko 100 lat produkcji wyrobów fajansowych w Athribis stały przedmiotem szczegółowych badań archeometrycznych.

Nowatorskie, wieloaspektowe podejście do badań przedmiotów fajansowych pozwoliło na szczegółowe scharakteryzowanie materiału i odtworzenie poszczególnych etapów jego produkcji – od pozyskania surowca kwarcowego po wypalenie gotowego przedmiotu oraz określenie parametrów pieca, w którym mogły być wypalane wyroby fajansowe. Wyniki badań archeometrycznych połączone z analizą materiałów archiwalnych z wykopalisk w Tell Atrib potwierdziły hipotezy o istnieniu tam warsztatów zajmujących się wytwarzaniem wyrobów fajansowych. Ze względu na technologię produkcji, która łączyła elementy rzemiosła ceramicznego, szklarskiego i metalurgicznego, warsztaty fajansowe musiały ściśle współpracować z innymi warsztatami, a odkryte w Tell Atrib piece do wypału ceramiki mogły służyć również do produkcji wyrobów fajansowych.

Uzupełnieniem badań materiału z Tell Atrib było studium literatury poświęconej innym gałęziom przemysłu Ptolemejskiego Egiptu oraz geologii obszaru Pustyni Wschodniej, a zmiany jakie zaszły w egipskim przemyśle i rzemiośle w związku z pojawieniem się Greków, uwidoczniły się również w technologii produkcji fajansów.

Małgorzata Zaremba